

„öregék” körének két fő alakja egy dr. Olbach Endre nevű nagy író, pozitív figura, és egy beszélő nevű Patai Péter, aki az ördög, az Antikrisztus szerepét játssza. És még sokan mások alkotják ezt a hatalmi struktúrát. A szereplők közt keresztbe-kasul különféle ambivalens viszonyok feszülnek-lazulnak – ez alkotná a cselekményt, ami nincs. Tehát csak egy széles, képződő-szakadozó kapcsolatháló van, és az olvasó ezeknek a tenzióknak az alakulásában kellene hogy megtalálja azt az izgalmat, ami egy ekkora regény végigolvasásához szükséges. Én egyébként ebben a formai-strukturális tényezőben is hajlamos vagyok a szappanopera-írói rutin hátulütőjét látni, mert, ha jól tudom, az ilyen sorozatokban épp a szereplők viszonyainak és a kereszteződő kapcsolatoknak a váltakozó alakulása a strukturáló elv. A regényben azonban ez a sok arc nem válik ismerőssé, mivel úgy a külső megjelenés, mint a belső karakter festése elmosódó és gyenge, és így elmarad az izgalom is, mely sorsalakulásukat kísérné. A szereplők ábrázolása voltaképp nem történik meg, csak beszélni és mozogni látjuk őket a papíron, de nem testesülnek meg és a lelküket sem tudtam érzékelni, a gondolatvilágukról nem is beszélve, mert olyan nekik nincs (leszámítva a világvégéről meg még néhány hasonló obskúrus dologról, pl. a Duna ki-kiáradó szelleméről szóló rögeszméket.) Csak ezek a viszonyulások vannak, melyek azonban nem elég drámaiak, mert a családon túlterjedő és az egész regényben túltengő familiarizmus elkedélyesíti őket. Még az „ördög”, Patai is kedélyeskedve vagy családi-asan háborogva beszél zöldeket.

Az első tíz fejezet nagyjából a „szűkebb” családban játszódik, Krizsánék körében, Nyéken, egy Budapest környéki településen. Erről a Nyékről már elmondható, hogy az író nagy vonalakban feltérképezte: tipikus agglomeráció. A Krizsán család egy félig kész házban lakik. A szokványos, családon belüli kisebb-nagyobb torzsalkodások és összelepedések, ellenségeskedések és drukkolások alkalmat adnak a banális dialógusok⁵ sorjázására. Az Apáról és még más felnőttekről is megtudjuk, hogy ’56 miatt deklasszálódtak. 1956 nem téma a regényben, de ami az idősebb generáció helyzetét, magatartását és viselkedését illeti, sok minden a forradalomra vezethető vissza. Tamás apja és nagybátyja részt vettek a forradalomban, de ez nem volt beszéd-téma a családban; Lajos bácsi „infantilis örültségnek” nevezte, „mindig leszólta ötvenhatot”, az Apa pedig a „megnyugtató reménytelenség” életszemléletét hozta onnan, és váltig halogatta a történelmi családi beszámolót. Az egyetlen Krizsán fiú az elejtett megjegyzésekből tizenévesen azt a konzekvenciát vonja le, hogy neki bosszút kell állnia a családjért, ám ezt az „esküjét” maga

⁵ Ilyen tónusban és ilyen színvonalon; hasonló epizódoknak se szeri, se száma: „–Tényleg, mozduljál meg legalább! – mordult rám Gerda a lefetyelő kiskandúrt simogatva. – Ha már a nyakunkra hoztad ezt a dögöt!

– Én?!
– Hát nem is mi! – morgott Gerda. – Ugye, cicukám, ez a kis hülye stréber fogadott el?

Közben simogatta a kiskandúrt, én pedig megsemmisültem. Kelletlenül felálltam, hogy megetessem a valódi macskáinkat.”

sem veszi komolyan, noha megfélelkezni sem tud róla. A regény legvégén olyasmi derül ki, mintha a regény, amit olvastunk, azaz a regény mint „idógép” lenne ama felemás és nagyon idézőjeles, ironikusan kezelt „bosszú”.

Ami ezt az „idógépet” illeti, ez egy Apától örökölt mánia, egy roncsautóból készülő konkrét és képletes, félbehagyott valami (tán műalkotás?), melynek fő funkciója „a világ transzcendens értelmének helyreállítása” lett volna. Ez a metafora és ez a gondolat (a történelmi igazságtétel gondolatával együtt) lett volna talán a regény szervező- és formaalkotó elve, és nem csak amiatt bukik, mert az elbeszélő ironikusan kezeli, hanem azért is, mert nincs rendesen, nincs elég okosan és szépen és jól megírva. Ha elfogadjuk a metaforikus játékot, és a múlt után a jövőbe tekintünk a regénnyel, ilyesfajta eszmékre lelünk: a Halak- és Vízöntő korszak határa, világkorszak-váltás, az emberi faj átalakulása, az utolsó emberi idők, az emberiség becsavarodása, a faj kihalása vagy „elaltatása”, és egy másik, az emberiségből kiemelkedő faj születése... Kemény István 1969. augusztus 21-re, Csehszlovákia megszállásának napjára és a Holdraszállást követő hónapra (az előbbi eseményről egyébként nem emlékezik meg konkrétan) datálja az emberi faj fejlődésének megállását és a történelem irányának megfordulását. „A pillanat nem volt feltűnő, és látszólag a későbbi évtizedek is hasonlóan teltek, mint az előbbieik. Mindössze annyi volt a különbség, hogy az új felfedezések ettől kezdve már nem azt a célt szolgálták, amit látszólag szolgáltak, vagyis az emberi faj boldogulását, hanem éppen a kihalását, igaz viszont, hogy azt a lehető legemberségesebb módon. Igazából a faj csendes elaltatását szolgálták, és egy tökéletesebb, új faj kikísérletezését, és az emberi tudat ebbe való átmentését... Én magam is, most, kétezer-nyolcban, amikor ezeket a sorokat írom, ezen a folyamaton dolgozom, ebből élek.” Később kiderül, hogy az elbeszélő-szerző, aki a laptopján ezt a regényt írja, egy reklámcégnek dolgozik, munkája pedig arra irányul, hogy „ezt a túlfellett aggyal rendelkező mutáns fajt juttassuk olcsó boldogsághoz”. Ez a szerzői/elbeszélői futurisztikus/apokaliptikus elmélkedés és ez a csendes, lefokozott, gagyi apokalipszis-eszme ebben a megfogalmazásban s az ilyen faj-szemlélettel számomra nem üti meg azt a nívót, amit elgondolkodtatónak neveznék, még az 1986-os csernobili atomkatasztrófa (itt: „felhőbetegség”) bekomponálásával együtt sem.

Hasonlóképp nem találok inspiratívnak és jól megírtnak a „Duna Démona” illetve a „lélekáradás” eszméjét sem, mely többször felbukkan a regényben, és talán a transzcendenciát lett volna hivatva becsempészni a regényvilágba. Eszerint ez a jó démon időnként átlebben fölöttünk, eláraszt, és az a dolga, hogy „meghallgassa az embereket, segíteni ne tudjon rajtuk, de kicsit szeresse őket. Egyesüljön velük, korholja, vigasztalja őket.” „A Duna maga valamiféle közös lélek.” „Elbeszélget a rábizott lelkekkel. Suttog nekik.” A Közép-Európa-eszme misztikus lefordítása ez, ezt a politikai eszmét pedig, mint írva van, a regény egyik központi szereplője, Olbach bácsi, az elbeszélő feleségének a nagyapja, a nagy esszéista képviselte.

Ez a piros fonal vezet át a regény második részét kitevő 11–19. fejezetbe, Nyékről Budapestre, a kamaszkorból az ifjúkorba, a felnőttkor küszöbére. Dr. Olbach Endre nyéki lakos ugyanis az Állami Korvin Könyvtár örökös igazgatója, a 60 kötetre tervezett Magyar Nagyciklopédia főszerkesztője, Kossuth-díjas, európai hírű, „elfelejtett, újra felfedezett, végül megint elfelejtett” esszéista, *A Kelet Hajnala* (1938, 1958) című nagyszabású mű szerzője, aki ’56 után börtönbe került, majd rehabilitálták. Ő lenne a Mester, ezt a szerepet azonban átveszi tőle Patai Péter marxista filozófus, helyettes igazgató, akinek saját bevallása szerint is vér szárad a kezén és sok folt van a lelkiismeretén, aki áruló és cinikus és a legromdább kompromisszumok embere. A fiatalok vonzódnak is hozzá, de viszolyognak is tőle, szövetségre lépnek vele, és vissza is utasítják, tanulni is szeretnének tőle, de meg is vetik. Mondhatni, hogy körülötte forog az egész regény, ő a Hatalom reprezentánsa és a Gonosz szoc-variációja, és ezeknek az értelmiségi palántáknak egyfajta Cerberus a felnőttkor kapujában.

A második rész fő helyszíne az Állami Korvin Könyvtár (vagyis az OSZK), itt élnek könyvtári alkalmazottként, bulizós és szerelmi és rocker életüket, bontogatják intellektuális képességeiket a barátok és barátnöik a nyolcvanas évek derekán. A „barátok közt” kulturális-kulturált variánsa lenne ez, magasirodalmi és értelmiségi, kritikai változata. Kornél és Gábor filmet akarnak csinálni „a könyvtár öregeiről”, Tamás pedig ki akarja kovácsolni magából az „Emberfeletti Embert”, és verseket ír. Keresztbe-kasul szerelmesek egymásba és nem is szerelmesek már, összevesznek és kibékülnek, rockzenét hallgatnak, lézengenek, isznak, dumálnak... hiába lapozom fel újra meg újra a regényt, nem emlékszem épkezláb, értelmesebb vagy emlékezetesebb beszélgetésre.⁶ Ebben a részben, ezen a bő kétszáz oldalon sincs cselekmény, hacsak egy Mikulás-napi buli megrendezését meg egy abortusznak a Patai révén történő cseles megakadályozását nem vesszük annak. Egyébként a szerelmi huzavonák és a civódások, baráti egymásra találások követik egymást; a megbolondulni és megbékélni készülő vén Patai hatalmi manipulációi, intrikái és mellékszereplők teljesen érdektelen téréülése-fordulása váltakoznak.

Szó esik a demokratikus ellenzékről, Patai eltanácsolja tőlük Kornélt, aki a jövőben „Közép-Európa élő lelkiismerete” lesz, s a jelenben „ellenzéki pályafutása delelőjén járt” (ami azonban a beszédmódjából nem látszik meg; mi több, cinikusan azt

⁶ „Igaz, hogy ő [Gábor] és Kornél a legmélyebb vitáikat mindig is az Istenről folytatták le (ezek szottak a Hülyék Szikláján véget érni a kétségbeesett üvöltéssel), de azért az emberiség vége sem volt idegen gondolat egyiküktől sem. Mindenféle végre nyitottak voltak, ahogy a fejlett aggyal bíró (vagy inkább birkózó) huszonévesek általában.” Egyáltalán nem tudok mit kezdeni a következő mondatokkal: „Kisgyerekkoruk óta ott lógott a levegőben az emberiség vége. Történelemórákon sok szó esett a harmadik világháborúról, sportnapokon kézigránátot hajítottak, év végi, lazább biológiaórákon pedig szóba kerültek bizonyos ma még ismeretlen betegségek, amik bármikor elszabadulhatnak: részint katonai célokra hozták őket létre, részint *létre mutálódtak* maguktól, és most vártak a sorsukra. És persze olyan betegségekről is esett szó, amik mindig is léteztek, csak azelőtt nem tartották betegségeknek őket.”

gondolja, hogy „ez az egész katyvasz egymásból él, az ellenzék a rendszerből, a meghasonlott kommunista a meghasonlatlan kommunistából, a belügy az állami fizetésből, a Kelet-Európa-szakértők a kommunista rendszerekből...” Szó esik, abszurd képek sorakoznak a Palota pincéiben⁷ lebzselő, „elállatiasodott” budapesti művészvilágról, akikből Tamás, aki pedig közējük vágyott, menten kiábrándul, „csürhének” nevezi őket, és elundorodik ettől a valóban horrorisztikusra festett „pokoltól”. Nem sokkal később megvásárolja a báli karácsonyfát és: „Aztán az jutott eszembe, hogy a legfontosabb a szeretet. És, hogy meg fogom találni, mert különben megette a fene az életemet.” Nem az érzelmek hitelét vonom kétségbe, hanem azt állítom, hogy a megírás módja, a kifejezésmód nem képes hitelességgel feltölteni az érzelmeket ebben a szövegben.

Két metaforikus góc bukkan fel ebben a részben, az egyik összeköti Gábort Tamással, ez pedig a mumifikálódott John Torrington (1825–1846) tengerésztszít fotója, aki egy északi expedíció résztvevőjeként halt meg ólommérgezésben. A regény munkacíme (a folyóiratokban) ez volt: *Torrington*. Hogy miért, azt Gábor gondolatai magyarázzák: „Torrington és társai halálának körülményei lenyűgözték: az ólom a rosszul leforrasztott konzervek fogyasztása révén kerülhetett a szervezetükbe, a konzervek pedig a korai modern tartósítóipar csúcását jelentették, a brit társadalom féltő gondoskodását nagy felfedezőútra induló fiairól: csúcstechnológiával mérgezte meg őket. Ennyit a haladásról, gondolta kárörvendőn.” Engem nem nyűgöz le ez a gondolatmenet. „A fiatal halott arcára fagyva pedig magát a Romantikát ismerte fel. Ennyit a romantikáról, gondolta még több kárörömmel.” És eztán Tamás, illetve az elbeszélő gondolata következők: „Szóval azon a képen valahogy rajta volt az egész emberi fejlődés... hogy is mondjam... abszurdítása!” Ez az egész Torrington-dolog nincs ennél sokkal bővebben kifejtve, gazdagabban kibontva⁸; egy metaforikussá dagasztott dokumentarista betétről van szó, és érthetetlen cím lett volna belőle.

A másik dokumentumbétét Szent Pál szeretethimnusza, József Attila-kötetbe beírva, lomtalanításkor talált rá Hugica, és ő nyújtja át Tamásnak; később megtudjuk erről a lányról, hogy öngyilkos lett. A motivika nyilván összefügg Kornél „lelki immunhiány”-eszméjével, ami egy betegség, „korábbi nevén a szeretet”. Ez így nem világos. Az sem derül ki sajnos, hogy a fanyar, ironikus, olykor kétségbeesetten vaduló fiatalok, akik a „csöndes nihil” kádári korában élnek egy korrupt rendszerben, noha „a történelem legnyugodtabb és legbiztonságosabb zugában”, és

⁷ A konkrét tényekből kiinduló és feleúton megrekedő, erőltetett szimbolizációs processzusok (sok-sok példát lehetne felhozni: autóronc–idógép, budai Vár–kafkai Kastély, OSZK–borgesi Könyvtár, szocialista káder–Sátán, John Torrington–Romantikus Ifjú, buli–Bál, pince–kazamata, bűnbarlang) zavaros, seszínű tény-szimbólum keveréseket generálnak, amelyekről az olvasónak olyan érzése támad, mintha piszkos lenne a szemüvege.

⁸ „Egy fiú nagy tervekkel, nagy álmokkal felfedezőútra indult, és belefagyott a sarki jégbe”, állapítja meg Tamás, patetikusan azonosulván a vele egykorú fiatalemberrel, de ez már nem ad hozzá semmit ehhez a központiak szánt motívumhoz.

marxista-leninista eszméken nevelkedtek, hogy ezek a srácok és csajok, mégis, egy kicsit bővebben kifejtve – ha már félezer oldalas könyvet írunk –, hogy s mint jutnak el ide, hogy s mint értik-értelmezik ezt a „korábbi nevén szeretet”-et.

„A korszak fiatalsága, beleértve engem is, és leszámítva belőle a születésüknél fogva immorális egyedeket, úgy nőtt fel, hogy homályosan érezte, előbb-utóbb bele fog kerülni egy ilyen helyzetbe valami íróasztal innenső oldalán, ahol majd korrumpálódik, és elveszíti a gerincét.” Így az elbeszélő, aki azt mondja magáról jelen időben: „az emberi faj békés elaltatásán dolgozom, pénzért”. Ha ez nevelődési regény volt, akkor a nevelődés ennek a nemzedéknek a korrumpálódásba való beleszokást jelentette. Demoralizálódást. A rendszerváltásról nem hallunk, csak azt látjuk, hogy megteremtette a családi idill és a boldogság/boldogulás lehetőségét. „Emma miután először szült, kifeküdt a kertbe a kisbabájával, és ezekre az időkre gondolt. Hogy hova lettek ezek az emberek, a nagymama, a nagyapa, Patai, sőt Gál Ervin. Egymást nem szerették, talán gyűlöltek is, de mindegyikük élete afelé mutatott, hogy egyszer majd neki, Emmának, meg a kisbabájának, itt, ebben a kertben megteremtsék a boldogságát. Szegények, gondolta Emma, olyanok mint a nevek a stáblistán. A boldogságom stáblistája.” Ez az egyenes vonalú összefüggés a múlt és a jelen között, ez a „békés átmenet” és az ironikusan uralt „bosszú” helyett a hála sem telíti, számomra, meggyőző vagy meggondolkodtató tartalommal a sok aktorra épített regénystruktúráját.

A regény azzal fejeződik be, hogy a három barát, valamikor ’87 tájékán, a hol Hülyék Sziklájának, hol Bölcsek Kövének nevezett sziklán lemond a disszidálásról, Gábor is a gyerekvállalást választja, és végezetül, ahogy korábban is szokták, ordítanak egyet „a maguk lelkéért” és „mások lelkéért” – következik a regény szereplőinek a seregszemléje. Nagyon messze van ez az ordítás a ginsbergi üvöltéstől. Itt gyerekek és házasságok vannak útban, karrierek készülöben. „Egy-két év telt csak el, és megérkezett a jövő”, amikor létrejöhetett ez a regény, mely „a biztos révnél” félbemarad. „Jelen vagyunk, erősek, szépek, egészségesek vagyunk, miénk a jövő, és ezt a gyerekek is érzik...”

Most elővettem Allen Ginsberg verseskötényét, *A leples bitang*. Orbán Ottó, Eörsi István és Györe Balázs fordították. Mekkora esemény volt, amikor ’84-ben megjelent magyarul! Újra fogom olvasni az *Üvöltést*, és más verseket is, meg Eörsi esszéit. Emlékszem, annak idején a *Metafizika* volt az egyik kedvencem:

Ez az egyesegyedüli
égbolt; éppen ezért
ez az abszolút világ.
Nem létezik más világ.
A kör tökéletes.
Az Öröklétben élek.
E világ útjai
az Ég útjai is.
(Eörsi István fordítása)

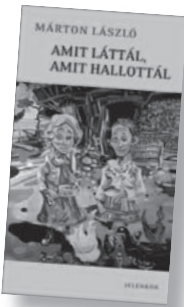
Ilyen szenvedély is élt, sőt olykor lobogott az én nemzedékemben, prózára lefordítva, Ivo Andrić szavaival: „Úgy kellene élni és dolgozni, mintha valóban létezne valamiféle örök élet (s benne valamilyen személyes emberi felelősség), ugyanakkor tudni, hogy ilyen élet nincs, és nem is létezhet...” A kor, amelyről Kemény István a regényét írta, és a rá következő sem tett – bár meghurcolt és megviselt – kispolgárokká⁹ bennünket, sokunkat.

Még adós vagyok a regénycím értelmezésével. Az üdvözlő formula a regényben is szerepel: a főhős szívhez szóló vigasztaló levelet ír Emökének, a folyóirattáros lánynak, akit még nem ismer, csak sírni hallott, és elküldi neki három versét. Ha netán az ismeretlen olvasó a cím címzettje, akkor a kritikus nem tudta udvariasan viszonzni ezt a gesztust, és elkecserepedve tesz pontot írása végére.

Krupp József

Történetek, távolsági járatra

(Márton László: *Amit láttál, amit hallottál. Jelenkor, 2008*)

Van egy néhány soros részlet *A regényhős nő mégszem tér haza* című Márton-novellában, melyből megtudjuk, hogy a szövegben beszélő hang „gazdájának” a valóságban nem áll módjában, hogy ösztöndíjak fölött döntson, noha az elbeszélésben nem okoz számára nehézséget, hogy hősét hozzájuttassa egy külföldi tanulmányúthoz. „Úgy intézem, hogy megkapja. A valóságban jóformán semmit sem tudok elintézni, ám ebben a történetben csak egy szavamba, vagy legfeljebb egy mondatomba kerül, és tessék, már meg is van az ösztöndíj.” (112) Amikor az olvasó ezeket a sorokat olvassa, rögtön eszébe juthat, hogy de hát ő ezt máshogy tudja, éppen az ellenkezője hírlík annak, mint amit a szöveg állít. Mert a történetet elbeszélő, az elbeszélést és az elbeszélés folyamatát kommentáló hang nyilván Márton Lászlóhoz tartozik, akiről azt hallani, hogy mint a magyar irodalmi élet meghatározó alakja bizony ösztöndíjak felett is diszponál. A szö-

⁹ „Pedig én is kispolgár voltam. És maradtam is. Ami azt jelenti, hogy ha álomból felébresztve nekem szegeznek a kérdést, hogy egy szép, huszoneves nő egy helyes kisfiúval menjen-e hozzá az első jobb módú, negyvenes, elvált fickóhoz, mégpedig pánikszerű gyorsasággal akkor... nos, hát akkor rávágom, hogy Isten őrizz, de utána rögtön eltűnök, hogy jövök ahhoz, hogy elítéljem a megalkuvást, amikor én magam éppen az emberi faj békés elaltatásán dolgozom, pénzért.” Az ilyen kérdéscímű kérdések a női magazinok és a tévéműsorok szintjén vannak; a moralitás ilyesfajta redukciója, azaz maga a kérdés a kispolgári.

veg játszik velünk. Nemcsak arról van itt szó, mint például a *Mitévők legyünk az elérhetet...?* megjegyzése esetében, mely szerint a szöveg beszélőjének apja fogtechnikus (238), ami nyilvánvaló önéletrajzi utalás (a szerző apja is ezt a foglalkozást űzte), de ezen túl nincs nagyobb jelentősége a szöveg értelmezését illetően: az olvasó vagy észreveszi ezt a párhuzamot, vagy nem. *A regényhős nő...*-ben olvasható gondolatmenet viszont nagyon látványosan kiugrik az elbeszélésből; a szerzői önkomentár, mely rámutat a fikatív világot működtető narrátor és a valóságban létező szerző közötti különbségre, a szöveg lényegi elemévé válik.

A szövegrészlet kétségtől szellemes, és nagyon jellemző az *Amit láttál, amit hallottál* elbeszéléseire. Márton László biztos kézzel, könnyedén és mesterien szövi bele írásaiba azokat a megjegyzéseket, melyek felhívják a figyelmet a narrátor jelenlétére, hallhatóvá teszik a szerző tűnődéseit, a történeteket alakíthatóan és fikatívnek mutatják, és megzavarják a szövegben megalkotott világ egységességét, amennyiben annak esetlegességét sugallják. Esetlegességen azt értem, hogy a szereplők sorsa láthatóan a szerző kénye-kedvének múlik. Ennek emlékeztető példája a kötetet záró elbeszélés, a *Távolsági járathat* átírása. A szöveg két részletben olvasható volt a Jelenkor 2008 februári és márciusi számában, és akkor úgy fejeződött be, hogy a vér szerinti apja, Derzsenyi Dániel iránt érdeklődő Császár Norbert elutazik Debrecenbe, ahol apja epizódszínész. Ezzel szemben a kötetben olvasható változat vége felé ez áll: „Császár szívesen váltott volna jegyet a Csokonai Színház aznap esti előadására, hogy életében először megnézze Derzsenyi Dánielt valamelyik fergeteges vagy markáns vagy legalább jellegzetes epizódszerepében, ha ennek nem lettek volna számottevő akadályai. Először is, Császár nemrég talált egy interjút a Csokonai Színház egyik vezető színészeivel, Cziriák Ferencsel, akinek egyik mellékmondatából az derült ki, hogy Derzsenyi Dániel nyugdíjba ment, még az előző évad végén.” (355–356) Az elbeszélés – új – záró képsorában Császár nem Debrecenbe utazik, hanem Kaposvárra, és út közben, a buszon ülve laptopján a Google Earth internetes program segítségével Debrecenben kalandozik. A Jelenkorban olvasható szövegnek fergeteges volt a befejezése. Most újraolvassva az új szöveget meghökkenést kelt, hogy elmarad a debreceni színház- és étteremlátogatás, meg a hazafelé tartó úton a felismerés is, hogy Császárnak mégsem az az apja, akit annak hitt előző este. (Vagyis nemcsak hogy nem az idősebbik Császártól származik, aki felnevelte őt, hanem – mintegy ennek a „tévedésnek” a megismétlődéseként – még csak nem is attól a színésztől, akit alig egy napig apjának tekintett. Tudniillik ő Cziriákot hitte Derzsenyinek, aki a kötetben megjelent szövegváltozat szerint az idézetben említett interjújában szót ejt Derzsenyi nyugdíjazásáról.) Az emlékeztető befejezés tehát elmarad, de a mostani csattanó is figyelemreméltó. Mivel a folyóiratban való megjelenés és az elbeszéléskötet kiadása között eltelt néhány hónap, és közben befejeződött egy színházi évad is, eljátszhatnánk azzal a gondolattal, hogy szegény, depressziós, magában beszélő-motyogó Derzsenyi „azóta” nyugdíjba ment; hiszen az évad végén

nyilván több színészt is nyugdíjaztak Magyarországon. Ez pedig azt jelentené, hogy a valóságos idő múlása kihathat a szöveg világának eseményeire is – legalábbis Márton eljárása lehetővé teszi, hogy ezt higgyük. (Ez a gondolatmenet feltételezi, hogy a jelenkoros közlés volt az eredeti változat, a mostani pedig a „javított kiadás”. Hogy ténylegesen hány változata van a szövegnek, és azok milyen sorrendben születtek, nem tudom, de ez szempontunkból lényegtelennek tekinthető.) Másrészt úgy is értelmezhetjük az átírást, hogy, amint már utaltam rá, esetleges, hogy Császár elmegy-e Debrecenbe, vagy csak a Google Earth jóvoltából „kering a Nagytemplom körül”. Nemcsak az elbeszélés belső logikája irányítja a cselekmény menetét, hanem a szerző – bármikor megváltoztatható – döntései. A narrátor mintha lubickolna abban, hogy bármit megtehet hőseivel (még ösztöndíjhoz is juttathat egy arra teljesen érdemtelmen fiatal nőt) – és Márton olyan profi író, hogy az olvasónak az a benyomása, tényleg bármit megtehet, bármire képes, az elbeszélés ügyis a helyére kerül. Van valami fesztelenség ebben az elbeszélői magatartásban, ami nem egyértelműen erénye Márton új kötetének – de erről később.

Szintén a *Távolsági járathat*ban esik szó egy moziról (pontosabban egy mozi-típusról), ahol a jegyszedő néni úgy néz a serdülő fiúkra, akik a tizenennyolc éven felülieknek szóló filmek megnézésére érkeznek, mint ahogy egykor örömlányként dolgozó anyja nézhetett azokra a serdülő ifjakra, akik fölkeresték (Márton szóhasználat csattanósabb ennél: a jegyszedő „beengedi” a fiúkat a moziba, és anyja is „beengedte” őket, saját testébe). Nos, ez után a felvillantott mini-családfa után olvashatjuk a következő, zárójelközé helyezett megjegyzést: „(Vagy legalábbis azok a fiúk, akiket a kövér néni mégsem engedett be mondjuk a *Cicababákra*, azt morogták, hogy »kurva anyád«.)” (305; kiemelés az eredetiben.) Ez a közvetítés, hasonlóan ahhoz, amit fentebb láttunk, az elbeszélés világának egy elemét úgy mutatja fel, mint egy lehetséges, a szerző által megalkotott és a szerző által lecserélhető elemet. A jegyszedő néni vagy azt morogják, hogy „kurva anyád”, vagy pedig tényleg prostituált volt az édesanyja: egyre megy. Ugyanakkor azt is megmutatja ez a részlet, milyen sokrétű – és sokrétűnek láttatott – Márton prózája. A „kurva anyád” frázisa megmaradhat egyszerű nyelvi aktusnak, sértegetésnek, de megvan benne a történet-elemmé válás lehetősége is: a fikció terében a szitkozódásban rejelő, nyilván alaptalan sugalmazás akár valóságos is lehet, így a mozis nénihez mindjárt történetet, háttért lehet rendelni, és akkor már az is logikus, hogy ő is nézi valahogy a fiúkat beengedés közben, meg az anyja is nézte őket valahogy, szintén a „beengedés” pillanataiban. Vagyis működhet a szövegben a szófordulat a megszokott módon, tehát átvitt értelemben (a fiúk is tudják, hogy nem [volt] örömlány az, akit kurvának neveznek), de egy kis narratori „rásegítéssel” előjöhethet a kifejezés szó szerinti értelme is. (Sőt, a kettő akár ki is békíthető egymással.)

Hasonlít ehhez az eljáráshoz a *Régi rigó* családleírásának (családtag-katalógusának) egy megoldása. „Ott volt a másik leányuk,